

Etniciteit als sociolinguïstische factor

AD BACKUS

Turken, Marokkanen en andere minderheden worden vaak gezien als tweede-taalleerders van het Nederlands, zelfs als ze in Nederland geboren zijn. Van leden van de tweede generatie wordt weliswaar vaak gezegd dat ze 'erg goed Nederlands spreken', maar ze worden zelden gezien als native speakers van het Nederlands. Ik wil in dit artikel proberen uiteen te zetten waarom ik dat onterecht vind.

In de eerste twee decennia dat migranten uit het Middenlandse-Zeegebied in Nederland woonden, werd het Nederlands dat deze groepen spraken bestudeerd vanuit het perspectief van de tweede-taalverwerving, en volkomen terecht. Ik wil echter in paragraaf 1 betogen dat deze benaderingswijze langzaam maar zeker aanmerkelijk minder relevant geworden is. In paragraaf 2 bespreek ik het begrip native speaker en zal daar de stelling introduceren dat veel Turken en Marokkanen van de tweede generatie als native speakers van het Nederlands gezien moeten worden. Paragraaf 3 is een uitstapje naar de Engelstalige wereld, omdat die taal een groot aantal native speakers op verschillende plekken in de wereld heeft, waarvan een groot deel die status op dubieuze gronden ontzegd wordt. De situatie van Turken en Marokkanen wordt verder in een breder perspectief geplaatst in

paragraaf 4, waar Surinamers, Antillianen, Vlamingen en dialectsprekers in de discussie worden betrokken. Tenslotte zal ik in paragraaf 5 voorstellen het Nederlands van Turken en Marokkanen te bestuderen als een sociolinguïstisch bepaalde vorm van variatie, en dus niet vanuit tweede-taalverwervingsperspectief. Net zoals mannen en vrouwen vaak verschillen in taalgebruik, hogere en lagere sociale klassen, jongeren en ouderen, zo verschillen Turken, Marokkanen en Nederlanders ook van elkaar. Etniciteit zou dus, zo is mijn hypothese voor toekomstig onderzoek, als een sociolinguïstische factor moeten worden gezien, naast sociale klasse, sekse en leeftijd.

Dit artikel bevat weinig data; het is geschreven op grond van mijn werk met Nederlandse Turken, maar is - op enkele im-pressionistische observaties na - niet gebaseerd op feitelijke gegevens. Ik hoop wel met dit artikel te bereiken dat we binnen enkele jaren serieuze studies van etnisch Nederlands tegemoet kunnen zien.

1. Van tweede-taalverwerving naar sociolinguïstische variatie

In de beginjaren van de immigratie van gastarbeiders uit de mediterrane landen was het

terecht en vanzelfsprekend om hun Nederlands te bespreken vanuit het perspectief van verwerving van het Nederlands als tweede taal (T2). Het betrof prototypische leerders, die pas op volwassen leeftijd waren begonnen met Nederlands leren. Voor hun kinderen ligt het allemaal wat minder simpel. Sommige kinderen kwamen pas op latere leeftijd naar Nederland en begonnen dus vrij laat in hun leven met de verwerving van het Nederlands. Deze kinderen waren, zeker in het begin, eveneens typische T2-leerders. Andere kinderen werden in Nederland geboren. Sommigen van hen hadden nauwelijks contact met het Nederlands totdat ze op hun vierde naar school gingen; anderen echter hadden vanaf een vroegere leeftijd al contact met het Nederlands via vriendjes of vriendinnetjes of via de crèche. Vooral voor die laatste groep is moeilijker vol te houden dat het T2-leerders zijn. Zo ze het al zijn, zijn ze er zeker geen prototypische voorbeelden van, zoals hun ouders in veel gevallen wel.

Het is veelzeggend als Nederlanders over in Nederland geboren en getogen Turken beweren dat ze zeer vaardig zijn in het Nederlands. Dat betekent namelijk dat men dat verassend genoeg vindt om het te vermelden. Blijkbaar vinden we dat niet vanzelfsprekend, zoals we dat van bijvoorbeeld Friezen wel de normaalste zaak van de wereld vinden.

Nu moet ik twee kanttekeningen maken. Ten eerste weet ik dat de voornaamste reden voor onze preoccupatie met de Nederlandse taalvaardigheid van alloctonen is dat ze een, gelukkig steeds kleiner wordende, achterstand hebben ten opzichte van autochtone Nederlanders op de arbeidsmarkt. Dit gegeven wordt deels gewijt aan slechte schoolprestaties die op hun beurt gedeeltelijk worden toegeschreven aan taalachterstand. Ik vermoed alleen dat dit niet de enige reden is voor onze preoccupatie. Een andere reden is volgens mij onze specifieke taalideologie. Over die taalideologie wil ik het in dit artikel hebben.

De tweede kanttekening die ik wil maken is dat de bewering dat leden van de tweede generatie goed Nederlands spreken natuurlijk niet voor iedereen geldt. Ook binnen de tweede generatie is het mogelijk mensen te vinden die grote moeite hebben zich in het Nederlands uit te drukken. Daarnaast zijn er echter ook relatief veel, die zich qua taalgebruik in niets van eentalige Nederlanders onderscheiden, althans wat hun Nederlands betreft. Sterker nog, een heel kleine, maar gestaag groeiende minderheid onder hen is waarschijnlijk zo goed als eentalig Nederlands.

Ik wil hier doorgaan op twee hierboven genoemde begrippen: taalvaardigheid en ideologie. Ze zijn namelijk allebei relevant voor de vraag die de aanleiding vormde voor het schrijven van dit artikel: als Turken van de tweede generatie dan zo goed Nederlands spreken, waarom is er dan toch het alom gevoelde taalprobleem?

Ik denk dat het antwoord tweeledig is:

- a. er is inderdaad een probleem omdat velen wel Nederlands spreken maar het verkeerde Nederlands;
- b. onze perceptie is misleidend omdat we het probleem in taalkundig opzicht benaderen terwijl het veel meer een sociaal probleem is.

Het eerste punt is legitiem, maar alleen omdat we nu eenmaal eisen opleggen aan het soort Nederlands - standaard Nederlands - dat iedereen die wil slagen in onze samenleving moet beheersen. Met het tweede punt probeer ik aan te geven dat bij het zoeken naar oplossingen voor het achterstandsprobleem mijns inziens teveel de nadruk op taalvaardigheid wordt gelegd. Beide punten zijn een direct gevolg van het feit dat we alloctonen nog steeds als T2-verwervers zien.

Het is in dit verband wellicht relevant dat Turken en Marokkanen van de tweede generatie over het algemeen tweetalig zijn. Tweetaligheid wordt namelijk vaak gezien als een obstakel op de weg naar taalvaardigheid in

het Nederlands. Letterlijk genomen is dit waar: als Turken nooit meer Turks zouden spreken, zou hun Nederlands beter worden. Vaardigheden zijn gebaat bij oefening, en taalvaardigheid vormt daarop geen uitzondering. Het probleem is dat we deze kwestie veel te letterlijk en te serieus nemen: tweetaligheid is simpelweg niet zo'n serieus obstakel voor het menselijke taalvermogen dat men helemaal niet taalvaardig in het Nederlands zou kunnen worden. Daarvoor is de 'handicap' van tweetaligheid veel te licht. Misschien dat het resultaat, wat betreft taalvaardigheid in het Nederlands, in veel gevallen inderdaad niet optimaal is in de zin van bijvoorbeeld af en toe een verkeerd lidwoord, een vergeten vervoeging van een bijvoeglijk naamwoord, een rare woordvolgorde of een verkeerd geproduceerde idiomatische uitdrukking. Maar is dat erg? Ik vind persoonlijk van niet, maar besef dat ik daarmee een minderheidsopinie verwoord.

Aangezien er zogenaamde 'perfect tweetaligen' zijn, is het waarschijnlijk zo dat het obstakeleffect van tweetaligheid erg licht is. Het hoeft niet automatisch tot een lagere taalvaardigheid in de betrokken talen te leiden in vergelijking met eentaligen. Het is aan de andere kant wel zo dat tweetaligheid in het algemeen voor een grotere mate van variatie zorgt, en wel op tenminste drie fronten:

- taalvaardigheid in de niet-etnische taal (het Nederlands dus, in ons geval);
- het taalgebruik zelf binnen de groep;
- het taalgebruik van de groep afgezet tegen andere groepen.

Het eerste soort variatie is uniek voor tweetalige situaties. In een tweetalige gemeenschap hebben tweetaligen de mogelijkheid te kiezen in welke situatie zij de ene taal gebruiken en in welke de andere. Deze taalkeuzepatronen kunnen een enorme, wellicht zelfs beslissende, invloed hebben op taalvaardigheidsniveaus: er zullen in tweetalige situaties altijd mensen zijn die de niet-etnische taal bijzonder goed

(en vaak) spreken en anderen die die taal bijzonder slecht (en weinig) spreken, met vele gradaties daartussen. In dit artikel heb ik het uiteraard alleen over mensen die in de eerste groep vallen.

Die verschillen in taalvaardigheid zorgen ook voor het tweede soort variatie. Tweetalige Turken zullen minder vaak Nederlands met elkaar praten dan eentalige Nederlanders dat doen, waardoor impliciete normen (in de zin van voorkeursconstructies, -woorden en -uitspraakmogelijkheden) iets minder vastliggen. De achtergrond hiervan is dat mensen over het algemeen net zo praten als de mensen waar ze veel contact mee hebben. Dit universele proces heet accommodatie, en is een van de basisbegrippen in de sociolinguïstiek.

Wat het derde punt betreft brengen we onderzoek naar het Nederlands van allochtonen in verbinding met wat doorgaans als het dominante onderzoeksperspectief binnen de sociolinguïstiek wordt gezien: de voornamelijk aan de naam Labov verbonden variatie-linguïstiek. Vanuit dit perspectief wordt gezocht naar de invloed van achtergrondfactoren van sprekers, zoals sociale klasse, regionale afkomst, leeftijd of sekse op hun taalgebruik.

Ik wil hier de stelling verdedigen dat het tijd wordt in het Nederlandse taalgebied ook etniciteit in dit rijtje achtergrondfactoren op te nemen, net zoals dat in traditionele immigratielanden gebruikelijk is, die immers een grotere etnische diversiteit kennen (er wordt bijvoorbeeld gesproken over het Engels van zwarten in de VS of van Italiaanse Australiërs). De manier waarop je Nederlands praat kan gedeeltelijk worden bepaald ('kan', want sprekers kunnen deze effecten neutraliseren) door je etnische afkomst, net zoals deze kan worden bepaald door je geslacht of je sociale of regionale afkomst. Etniciteit kan in zeker twee situaties voor flinke afwijkingen van het taalgebruik van andere groepen in de samenleving zorgen: bij sociale isolatie (denk aan de zwarten in de Amerikaanse steden) en

bij tweetaligheid. Als immigranten Nederlands gaan gebruiken voor hun dagelijkse gesprekken ondergaan ze taalverschuiving. Een bijproduct van taalverschuiving is wat Thomason & Kaufman (1988) *interference through shift* noemen. Het gaat dan om elementen (meestal syntactische constructies, uitspraakkenmerken en ongebruikelijke woordcombinaties) die oorspronkelijk door interferentie uit de andere taal zijn veroorzaakt, maar inmiddels een vaste plek in de taal van de groep hebben gevonden. Dat wil zeggen: ze kunnen historisch (diachroon) verklaard worden als vormen van interferentie, maar op het moment van uiting (synchroon) niet als fouten die de spreker maakt als gevolg van diezelfde interferentie. De ooit door interferentie in het taalgebruik gebrachte elementen zijn dan immers onderdeel geworden van de betrokken variant van die taal. Iers Engels is een duidelijk voorbeeld van dit verschijnsel: het bevat bepaalde Keltische constructies die letterlijk vertaald zijn uit het Iers, terwijl de meeste Ieren van tegenwoordig helemaal geen Iers spreken, noch het ooit gesproken hebben.

2. Het begrip *native speaker*

Het zal inmiddels duidelijk zijn dat ik wil betogen dat leden van de tweede generatie als *native speakers* van het Nederlands moeten worden gezien, althans die sprekers van de tweede generatie die blijkens hun taalkeuzepatronen veel Nederlands spreken. Taalgebruikers kunnen onmogelijk tegelijkertijd als *native speakers* en als tweede-taalverwerwers worden gezien. *Native speakers* worden niet zo eenvoudig gezien als mensen met een taalachterstand, meer als mensen die eventueel een slechte beheersing van de standaardvariant hebben: precies het perspectief vanwaaruit ik taalproblemen van allochtonen van de tweede generatie besproken zou willen zien. Dat is geen ideologische stellingname,

ik denk dat het simpelweg de werkelijkheid beter dekt.

Een simpele definitie van *native speaker* is moedertaalspreker. In de overwegend eentalige Europese landen wordt het begrip echter vaak impliciet gedefinieerd als eentalige of taalvaardige spreker van een taal. Al deze aspecten (moedertaal, eentaligheid en taalvaardigheid) zijn problematisch; ze worden hieronder om de beurt behandeld.

Wat de moedertaal betreft, is het maar de vraag of iemand alleen een *native speaker* kan zijn van een taal waaraan die persoon vanaf de geboorte is blootgesteld. Strikt genomen is volgens deze definitie niemand een *native speaker* van enige standaardtaal, de variant van de taal die we stilzwijgend accepteren als de taal waar het hier om gaat. Aangezien het vaak genoeg voorkomt dat mensen in een taal die ze pas op hun vijfde of zo hebben leren spreken in niets afwijken van mensen die diezelfde taal sinds hun geboorte spreken, is het begrip moedertaal van geen enkele waarde in de enge betekenis. Het is in dit verband wellicht ook zinvol op te merken dat dialectsprekers ook pas veelvuldig met het standaard Nederlands in aanraking komen op het moment dat ze de school binnenkomen. In een ruimere betekenis, taal geleerd voor de puberteit misschien, lijkt de term wel bruikbaar om *native speakers* af te zetten tegen T2-verwerwers.

Met betrekking tot eentaligheid is er geen enkele reden om aan te nemen dat iemand slechts *native speaker* van één taal kan zijn. Er zijn immers massa's mensen in de wereld die met twee of meer talen opgroeien en in beide talen niet of nauwelijks afwijken van eentalige sprekers van de betreffende talen. Dit begrip is dus nutteloos in deze discussie omdat het niet differentieert tussen *native speakers* en T2-verwerwers.

Het moeilijkste aspect van de gangbare definities van *native speaker* is taalvaardigheid. Drie problemen spelen hierbij een rol:

ten eerste vereist het een beslissing in welke variëteit iemand wordt geacht vaardig te zijn, ten tweede is taalvaardigheid moeilijk te meten en ten derde kunnen native speakers best, door taalverlies, op latere leeftijd minder taalvaardig worden in hun eerste taal. Als de Nederlandse taalvaardigheid van allochtonen aan de orde is, gaat het vrijwel altijd over hun beheersing van de standaardtaal. Dit mag een terecht aandachtspunt zijn, maar het zou losgekoppeld moeten worden van de vraag of allochtonen van de tweede generatie native speakers van het Nederlands danwel T2-verwerwers zijn. Allochtonen die het Nederlands veel gebruiken en dat al doen vanaf hun vroege jeugd, zijn native speakers van het Nederlands. Alleen zijn ze dat misschien niet in de 'juiste' variëteit van het Nederlands en dat kan een oorzaak zijn van eventuele taalproblemen. Voor de goede orde: ik claim niet dat dit scenario voor alle allochtonen met taalproblemen geldt. Mensen die het Nederlands niet vaak gebruiken in hun dagelijkse leven, kunnen natuurlijk wel degelijk problemen met het standaard Nederlands hebben omdat ze simpelweg te weinig taalvaardigheid in welke variëteit van het Nederlands dan ook hebben. Deze mensen zijn beter te plaatsen in de categorie 'T2-verwerwer', al illustreren ze in veel gevallen ook dat de scheidslijn tussen deze twee categorieën niet scherp is.

De reden voor taalproblemen van allochtonen is dat er een lineair verband bestaat tussen een succesvolle schoolloopbaan en beheersing van de standaard. Allochtonen kunnen dus best native speakers zijn van het Nederlands en toch een achterstand hebben waar het gaat om de beheersing van de standaardvariëteit. Hetzelfde geldt natuurlijk voor autochtonen. Met andere woorden: niks weerhoudt ons ervan om taalproblemen van allochtonen als een probleem met taalvaardigheid te zien, als we er maar van doordrongen zijn dat het niet om hun Nederlands op zich gaat, maar om hun beheersing van de

standaard. Dat betekent dat de allochtonen van de tweede generatie die problemen hebben met standaard Nederlands geen aparte categorie vormen, maar horen tot de grotere categorie van mensen die enigszins gemarginaliseerd zijn in de Nederlandse samenleving en daardoor minder toegang hebben tot de standaard. Deze grotere categorie bevat ook vele eentalige Nederlanders.

Dit punt vereist verder dat we ons bezig houden met de afstand tussen standaardtaal en de door een bepaalde spreker gesproken variant, en dat we een positie innemen ten opzichte van de vraag of we willen dat iedereen de standaardvariant van het Nederlands voor honderd procent beheerst. Op die punten kom ik kort terug in de paragrafen 4 en 5, maar eerst een kort uitstapje naar het buitenland.

3. *World Englishes*

In de Engelstalige wereld wordt al een tijdlang een soortgelijk debat gevoerd. Dit debat maakt duidelijk dat het er in de strijd voor economische kansen niet om gaat of je Engels als moedertaal hebt of niet, maar of je het standaard Engels beheerst. Om hun positie op dit punt te verbeteren, proberen veel landen hun eigen versie van het Engels tot de voor henzelf geldende standaard te maken. Dit leidt tot weerstand van de elite in veel van die landen, omdat alleen de elite toegang heeft tot de externe - meestal Britse - standaard, terwijl veel meer mensen, met name uit de maatschappelijke middenklasse, toegang hebben tot een interne variant van het standaard Engels. Die variëteit is vaak nog maar in bescheiden mate vastgelegd en gecodificeerd en staat dus veel variatie toe, wat als een argument tegen hun statusverhoging wordt ingezet. Deze processen vertonen een gelijkennis met de strijd van Nederlandse regio's en sociale klassen tegen de marginalisering van

hun accenten door degenen die beheersing van de taalnormen van de hogere klassen in de Randstad als vereiste voor maatschappelijk slagen willen opleggen.

Aanvankelijk had je alleen het Brits Engels van de Engelse hogere klasse dat als legitime standaard kon fungeren. Deze standaard werd door koloniale activiteiten geëxporteerd naar de Keltische gebieden, Amerika, Canada, Australië, Nieuw-Zeeland en Zuid-Afrika, waar overwegend eentalige gemeenschappen ontstonden. Op zeker moment begonnen deze voormalige koloniën hun langzaam maar zeker steeds meer afwijkende variëteiten te emanciperen, waarmee verschillende standaarden van het Engels ontstonden. Van meer recente datum zijn soortgelijke pogingen in andere voormalige koloniën, en nu hebben we het over landen waar het Engels niet de moedertaal van veel mensen is, maar waar de taal wel door velen wordt gesproken als tweede of derde taal. De eerste groep, Amerika en consorten, wordt wel aangeduid met de term *Inner Circle Englishes*, de tweede - de postkoloniale - als de *Outer Circle*. Het is deze laatste groep waar ons onderwerp nauw aan verwant is. Afgaand op de manier waarop het debat over taalproblemen van allochtonen wordt gevoerd, lijken sprekers van regionale dialecten binnen Nederland tot de binnenste cirkel te worden gerekend, en allochtonen van de tweede generatie tot de buitenste cirkel.

Het onderscheid tussen de twee cirkels wordt scherp aangevallen, vooral in India. In de woorden van Rajendra Singh (1997): *if Indian English is a variety of English, then why are its speakers not considered native speakers of English? That is, why is Indian English often referred to as a 'Non-Native variety'?* De achtergrond van deze vraag is dat taalkundigen er nooit in zijn geslaagd systematische taalkundige verschillen aan te tonen tussen de varianten van het Engels uit de binnenste cirkel aan de ene kant en die uit de buitenste cirkel aan de andere. Dus, vraag je je af, wat is dan de basis van de

dichotomie, waarom dan niet gewoon gesproken van dialectale diversiteit? Het postkoloniale antwoord is dat het verschil een vorm van verholen racisme is: de buitenste cirkel wordt bevolkt door mensen wier achtergrond uiteindelijk niet op Engeland teruggaat.

Nu kan het best zijn dat er wel degelijk zo'n verschil bestaat tussen de verschillende soorten Engels; het is alleen nooit aangetoond. Dat komt echter vooral doordat er betrekkelijk weinig onderzoek naar verricht is. Dit is een empirische vraag, die ook relevant is voor onze Nederlandse context. Ik denk dat het belangrijk is voor de taalkunde om te weten of variëteiten van een taal die door tweetalige populaties worden gesproken systematisch verschillen van variëteiten die door eentaligen worden gesproken. En ik denk dat dat geen nadelige maatschappelijke gevolgen hoeft te hebben voor tweetaligen als er inderdaad zulke systematische verschillen blijken te zijn. Al zouden de termen 'binnenste cirkel' en 'buitenste cirkel' wel vermeden mogen worden.

De beste kandidaat voor zo'n systematisch verschil is ongetwijfeld een grotere interne variatie in de variëteiten van tweetaligen. Op zich is dat echter geen reden om zo'n variëteit als 'minder' te zien dan de wellicht meer constante variëteiten van eentaligen. Aangezien er meer tweetaligen in de wereld zijn dan eentaligen is zo'n perspectief waarschijnlijk slechts typisch voor een klein deel van de taalgebruikers in de wereld, die vooral te vinden zijn in moderne eentalige staten.

4. Afstand tussen etnische variëteit en standaard

De voor ons meest relevante variëteit van het Engels is waarschijnlijk die van zwarten in de Verenigde Staten. Hier gaat het om een variëteit die zover afstaat van het Amerikaanse standaard Engels, dat kinderen met deze

variëteit als moedertaal vaak grote moeite hebben op school. Dat wil zeggen: veel van hun problemen komen voort uit hun geringe vaardigheid in het standaard Engels. Aangezien deze kinderen thuis geen andere taal spreken, kan natuurlijk niet beweerd worden dat ze geen native speakers van het Engels zijn. Ze zijn alleen native speakers van een variant die nogal ver afstaat van de standaard, waardoor die standaard voor hen moeilijker te leren is dan voor andere kinderen die thuis een variant van het Engels hebben geleerd die veel dichterbij de standaard ligt. Hun voorbeeld laat duidelijk zien waar de grenzen liggen van een taalkundige verklaring van achterstand. De taalkundige afstand tussen zwart en blank Engels is heus niet groter dan die tussen blank en, bijvoorbeeld, Vietnamese Engels, laat staan dan tussen het Engels en het Vietnamese, en toch hebben zwarten grotere problemen. De oorzaak daarvan ligt uiteraard in sociale ongelijkheid, niet in de grote afstand tussen thuistaal en schooltaal.

Dit neemt natuurlijk niet weg dat taalafstand wel een rol speelt. Het is waarschijnlijk gemakkelijker om standaard Nederlands te leren voor sprekers van Randstaddialecten dan voor sprekers van het Limburgs, het Fries, een Vlaams dialect, het Surinaams Nederlands, een eventueel Turks Nederlands, et cetera. Ik denk alleen dat deze factor niet zo veel uitmaakt, al is het wel van belang dat het onderwijs hierin compenserend optreedt. Veel 'fouten' die leerlingen maken hebben hun oorzaak in een relatief grote afstand tussen schooltaal en thuistaal en het zijn vaak fouten waar de leerlingen weinig aan kunnen doen. De consequenties daarvan zijn het onderwerp van de laatste paragraaf.

5. Is de standaardtaal heilig?

Zoals veel Limburgers een soort Limburgse variant van het Nederlands spreken, en veel

andere Nederlanders en Vlamingen een ander regionaal gekleurd Nederlands, zo spreken veel Turken van de tweede generatie waarschijnlijk een Turkse variant van het Nederlands. Veel onderzoek is daar nog niet naar gedaan, maar gezien de ervaringen met immigranten in andere landen is het aannemelijk dat zo'n variëteit bestaat of aan het ontstaan is. Dat mag zo zijn, maar in het schoolsysteem, op de arbeidsmarkt en in het openbare leven gaat het er natuurlijk niet om of mensen een eigen thuistaal hebben, maar of ze ook taalvaardig zijn in het standaard Nederlands. Ook Nederlanders met een regionaal accent hebben, minder dan voorheen godzijdank, moeite met het verkrijgen van toegang tot bepaalde sectoren van de arbeidsmarkt. Hoe meer toegang tot de standaard, hoe groter de economische kansen. Minder toegang betekent kleinere kansen op succes. Toegang wordt vooral beknut door sociale isolatie. Zoals eerder werd opgemerkt is het natuurlijk ook zo dat opgroeiende in een tweetalig huishouden automatisch minder blootstelling aan standaard Nederlands inhoudt, maar er zijn te veel tegenvoorbeelden bekend om te veronderstellen dat het effect hiervan op verwerving van de standaard op zich erg groot is.

Ik denk dat het grootste probleem van andere aard is: we hechten te veel belang aan de standaard. We verwachten dat iedereen praktisch volledig aan de normen van de standaard voldoet. Die verwachting is onrealistisch, ongefundeerd en gevaarlijk. Zij is onrealistisch omdat vooral tweetaligen nu eenmaal, door interferentie, fouten zullen maken waar ze niet zo gek veel aan kunnen doen. Zij is ongefundeerd omdat het niet tot communicatiestoornissen leidt als iemand het werkwoord af en toe niet op de juiste plaats zet in een ondergeschikte bijzin. En zij is gevaarlijk omdat kinderen uit etnische minderheden maar al te vaak vanaf het begin van hun schoolcarrière in een achterstandspositie

worden gedwongen omdat ze de standaardnormen minder beheersen dan andere kinderen en het Nederlandse onderwijssysteem niet flexibel genoeg is om daar niet al te veel belang aan te hechten. We beginnen langzaam aan het idee te wennen dat een (regionaal of etnisch) accent niet storend of slecht is; we zouden ook moeten wennen aan een grotere variatie op andere gebieden van de taal. Veel fouten zijn niet zo heel erg fout en in veel gevallen ook nog niet eens echte fouten van T2-verwervers maar typische elementen uit het Nederlands van de betreffende sprekers. Als deze sprekers minder zwaar gestraft zouden worden voor die fouten, blijven ze misschien beter en langer participeren in het onderwijssysteem, daarmee hun toegang tot de standaard, en daarmee hun kansen op de arbeidsmarkt, vergrotend.

Ik wil hiermee niet zeggen dat we zo ver moeten gaan met relativeren dat een Turkse variëteit van het Nederlands dezelfde status zou moeten hebben als de postkoloniale variëteiten van het Engels in de landen

waar die gesproken worden. Nederlanders van Turkse komaf wonen in Nederland en moeten zich op dezelfde norm oriënteren als andere Nederlanders. Dat wil echter niet zeggen dat ze niet best twee variëteiten van het Nederlands zouden mogen beheersen: een standaard voor communicatie naar buiten toe en een eigen variëteit om onderlinge solidariteit en een eigen identiteit mee uit te drukken. Dat doen andere Nederlanders ook. Het lijkt er helaas op dat etnische afkomst onevenredig veel meer op de pijnbank wordt gelegd dan andere sociolinguïstische factoren, zoals sekse, leeftijd of sociaal-economische klasse.

LITERATUUR

Singh, R. (1997) (ed.). *The native speaker. Multilingual perspectives*. Language and development, 4. New Delhi: Sage.

Thomason, S. & T. Kaufman (1988). *Language contact, creolization, and genetic linguistics*. Berkeley: University of California Press.